

1705

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XV.

Fasciculus 2.

JAN 29!

52545

BALÁZS JÓZSEF

**A bűnügyi statisztika elméletének első
felmerülése és kialakulása a statisztikai
tudományban**

SZEGED

1968.

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XV.

Fasciculus 2.

BALÁZS JÓZSEF

**A bűnügyi statisztika elméletének első
felmerülése és kialakulása a statisztikai
tudományban**

SZEGED

1968.

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, ANTAL FONYÓ, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI, KÁROLY NAGY, ELEMÉR PÓLAY

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, FONYÓ ANTAL, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS, NAGY KÁROLY, PÓLAY ELEMÉR

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

I.

A statisztika fogalmát — ma már általánosan elfogadott felfogás szerint — eltekintve a mindennapi élet szélesebb körű értelmezésétől — kettős értelemben használjuk. Egyrészt a statisztika jelenti azt a gyakorlati tevékenységet, amellyel a társadalmi-gazdasági élet tömegjelenségeire vonatkozó adatokat számba vesszük, feldolgozzuk és elemezzük, másrészt jelenti e tevékenység elméleti és módszertani ismereteinek rendszerét.

A statisztika történeti kialakulásában azonban e két elem időbeli megjelenése és fejlődése egymástól meglehetősen eltérő. A statisztikai tevékenység — ha kezdetleges formában is — már az ókorban is megtalálható, mintegy egyidős az állammal, míg a módszertan viszonylag rövid múltra tekinthet vissza. A statisztika első tudományos művelése a XVII. század második felében az ún. német leíró iskolával, illetve az angol politikai aritmetikával kezdődött, majd a valószínűségszámításnak a társadalmi jelenségekre való alkalmazásával nyert jelentősebb fejlődést a XVIII—XIX. sz.-ban. A kapitalizmus kialakulásával, elsősorban a központosított monarchiákban az állami tevékenység bővülésével mind erősebben jelentkezett az igény egy szélesebb körű, a társadalmi-gazdasági élet jelenségeire vonatkozó információs rendszer iránt, amelyet már csak egy államilag szervezett statisztikai szerv tudott kielégíteni.

E gyakorlati követelmény felismeréseképpen hozták létre Európaszerte a hivatalos statisztikai szolgálatokat a XIX. sz.-ban, amelyek azonban már nemcsak a statisztikai tevékenység bővülését, rendszerességét jelentették, hanem — kapcsolódva a statisztika tudományos módszerének elért eredményeihez — a modern értelemben vett statisztika kialakulását idézték elő.¹ A hivatalos statisztikai szervek megteremtése tehát a gyakorlati statisztikai tevékenység, valamint annak elmélete és módszertana közötti egység megteremtését is jelentette, amely a továbbiakban az egységen belüli két elem kölcsönös egymásra hatásával fejlődött, illetve fejlődik.

A statisztika fejlődési folyamatában azonban nemcsak a szintetizálódás, hanem a differenciálódás is jelentkezett. Így a társadalmi-gazdasági élet tagozódásának megfelelően a statisztikai tevékenységnek is több ágát különböztethetjük meg, mint pl. a népességstatisztikát, az ipar-, mezőgazdasági, kereskedelmi vagy a népgazdaság egészét átfogó gazdaságstatisztikát stb., illetve a felépítmény jellegű kulturális, igazságügyi stb. statisztikát. Ezeknek megfelelően tagozódik a statisztikai módszertan is, és ma már az általános vagy elméleti statisztika mellett, — amely a statisztikai vizsgálatok során alkalmazásra kerülő módszerek általános elméleti kérdéseivel foglalkozik — úgynevezett ágazati, vagy szakstatisztikákat különböztetünk meg, amelyek a társadalmi-

¹ Vö. Horváth Róbert: Statisztika I., Egységes jegyzet, Budapest 1967. és Köves-Párniczky: Általános statisztika, Egyetemi tankönyv, Budapest, 1964.

gazdasági élet egy-egy adott területén — a statisztikai tevékenység jellegének megfelelően — az általános statisztikai módszerek konkrét alkalmazási módjaival foglalkoznak. Tehát a statisztikai tevékenység területétől, jellegétől függően beszélünk népeségi-, ipari-, mezőgazdasági-, igazságügyi- stb. statisztikáról. A statisztikának ez a tagozódása, illetve kidolgozása — ha viszonylagosan — egy hosszabb fejlődési folyamat eredménye is, melynek szálai a statisztika fejlődésének korábbi szakaszaira nyúlnak vissza —, jelentősebb eredményt a XIX., illetve XX. században hozott, bár azt még ma sem tekinthetjük befejezettnek.

Az egyes szakstatisztikák történetének részletes feldolgozásával a tudomány sok tekintetben még ma is adós, és ezek között is egyik legelhanyagoltabb területnek tekinthető az igazságügyi statisztika. Jelen tanulmány — amely egy terjedelmesebb büntetőjogi statisztikai tanulmány egy része — csak adalékként szolgál e hézag pótlásához azzal, hogy első megközelítésben összefoglalja az igazságügyi statisztika legfőbb részének, a bűnügyi statisztikának a kialakulását. Ez alkalommal is csak annak nemzetközi fejlődését tárgyaljuk, míg a magyar bűnügyi statisztika feldolgozását egy következő dolgozat számára tartjuk fenn.

II.

Az igazságügyi statisztika, és ezen belül a bűnügyi statisztika viszonylag későn, a XIX. sz.-ban alakult ki, de mint gyakorlati tevékenység már egy-két évszázaddal korábban jelentkezett. E viszonylagos késői kibontakozás okát nyilvánvalóan a feudális és a kezdeti polgári büntető igazságszolgáltatás hiányosságában is kell keresni. E tekintetben egyet lehet érteni azzal a megállapítással, hogy a bűncselekményi tényállásokat szabatosan meghatározó büntetőjogi kódexek, és a modern értelemben vett igazságszolgáltatási szervezet és eljárás nélkül nem lehet reális értékű bűnügyi statisztikát művelni.²

A bűnügyi statisztikai tevékenység első nyomai³ Franciaországban találhatók a XVII. század végén, majd a XVIII. század intendánsai számolnak be évi jelentéseikben a halál és egyéb súlyos büntetéssel járó bűncselekmények számáról bűncselekménytípusok szerint. A XVIII. század végén, illetve a XIX. század elején pedig számos európai országban — Bajorország, Poroszország, Anglia, és így többek között az Osztrák Magyar Monarchián⁴ belül is találunk igazságügyi, bírósági adatokat. Mária Terézia már 1757. évben elrendelte a törvényhatóságok adatszolgáltatását a börtönökben fogvatartottak számáról, amelyek az elkövetett bűncselekményeket és az ítélet tartamát is feltüntették, illetve ez időszakból ismertek már a bírósági perekre vonatkozó statisztikai kimutatások is. Ezek a korábbi bűnügyi (igazságügyi) statisztikai adatgyűjtések azonban még nem rendszeresek és főleg csak a bírósági szervezet tevékenységét jelezték, feltüntetve a perek számát, valamint a börtönök adatai alapján az elítéltek számát. Kezdetben tehát a büntetőjogi statisztika is közigazgatási

² *Tiba István*: A hivatalos magyar bűnügyi statisztika történetének áttekintése a reformkortól, A magyar hivatalos statisztika történetéből, Budapest, 1968.

³ *A. A. Gercenzon*: Bírósági statisztika, Budapest, 1951., 32. és köv. o.

⁴ *Dávid Zoltán*: Statisztikai adatgyűjtések Magyarországon a XVIII–XIX. században, Statisztikai Szemle, 1965. 6. sz. 631. o.

jellegű statisztikaként jelentkezett, amikor az állam a bűnügyi igazságszolgáltatást, mint egy állami tevékenységet, annak működését számszerűen kívánta nyilvántartani.⁵ Majd ezek a — ítélezéseket és azok végrehajtásait tükröző — bírósági és börtönügyi adatok fokozatosan bővültek a bűnösök személyi vonatkozású adataival, mind több szempontból vizsgálták a bűnös személyeket és a bűncselekményeket, aminek eredményeképpen mindinkább erősödött, majd előtérbe került a kriminalitást már kielégítően tükröző olyan statisztikai anyaggyűjtés, amely lehetővé tette a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a vizsgálatát.

Ilyen jellegű anyagot tartalmaztak elsősorban a francia igazságügyi miniszter által 1827-től kezdődően közreadott bűnügyi statisztikai évi jelentések, amelyek „Compte général de l'administration de la justice criminelle” címen jelentek meg évenként mind a mai napig — az 1914—1918 és az 1939. évek, valamint közvetlen a II. világháború utáni évek megszakításával.⁶ Ez a — tulajdonképpen bírósági adatokon alapuló — francia bűnügyi statisztika ugyanis már részletesen feltüntette a bíróság elé került vádlottak és elítéltek személyi, demográfiai viszonyait, valamint a bünteteket tartalmazó csoportosításokat.

Ezek az adatok tették lehetővé *Guerry* és *Quetelet* számára is a bűncselekmények és elkövetőik beható elemzését. *Guerry* Franciaország erkölcsi statisztikájával foglalkozó tanulmányában⁷ főleg ökológiai alapokon mutatott ki különböző bűnözési arányokat. Vizsgálta a bűncselekmények földrajzi-területi megoszlását s a közöttük mutatkozó sajátosságokat, amelyeket világosan érzékeltetett kartogrammok alapján készített bűnözési topográfiákkal.

Guerry idézett munkájában használja először a „morálstatisztika” elnevezést, jellehet ismerte *Quetelet*-nek a bűnözéssel foglalkozó korábbi, 1835. előtti kisebb tanulmányait, melyeknek jelentős része későbbi főművébe is átkerült. Módszertani szempontból is figyelmet érdemlő tény, hogy a francia közoktatással foglalkozó, *Balbi*-val közösen kiadott munkájában⁸ először alkalmaz grafikonokat a bűnügyi statisztikai adatok ábrázolására. Ezért a bűnügyi statisztika terén végzett úttörő jellegű munkásságáért tekintették egyesek *Guerry*-t a morálstatisztika megteremtőjének. Ezt a címet azonban *Quetelet*-től — akit egyben a modern polgári statisztika megalapozójának is nevezhetünk —, nem vitathatjuk el.

*Gercenzon*⁹ és *Osztroumov*¹⁰ szovjet statisztikusok ezt az elsőséget *Ragyiscsev* orosz filozófusnak tulajdonítják, aki jóval *Quetelet* előtt még a XIX. sz. elején a „Törvényhozás” című munkájában körvonalazta a bűnügyi statisztika feladatkörét, és tervezetet dolgozott ki bírósági statisztikai vizsgálatok céljára. *Ragyiscsev*, mint az *I. Sándor* által 1801-ben életrehívott kodifikációs bizottság tagja felismerte a jogalkotás alapjait szolgáló statisztikai anyag hiányát, illetve annak szükségességét, hogy törvényeket csak a valóságos hely-

⁵ Vö. *Ráth Zoltán*: Igazságügyi statisztikánk reformjáról, *Közgazdasági Szemle*, XII. évf. 1895., 471. és köv. o.

⁶ *A. Davidovitch*: Les statistiques criminelles descriptives, *L'Équipement en criminologie*, Actes du XIVe Cour International de Criminologie, Lyon, 1964., 250. o.

⁷ *A. M. Guerry*: Essai sur la statistique morale de la France, Paris, 1833.

⁸ *Guerry—Balbi*: Statistique comparée de l'état de l'instruction et du nombre des crimes, Paris, 1829.

⁹ *Gercenzon*, *im.*, 31. és 36. o.

¹⁰ *Sz. Sz. Osztroumov*: Szugyebnaja sztatisztika, 1949.

zetet tükröző tömeges statisztikai megfigyelés alapján lehet kidolgozni. Hangsúlyozta, hogy a bűnözés és a bírói szervek tevékenységének tanulmányozásához olyan statisztikai kimutatásokra van szükség, amelyek tartalmazzák: 1. a bűncselekmények leírását, 2. a bűncselekmény indítékát, okát, 3. az igazság (a bűncselekmény) felfedésének eszközét, 4. a cselekmény elkövetésének bizonyítékait, 5. az ügyben a bírák által alkalmazott törvény (törvényi tényállás), megjelölését és végül, 6. az ügyben hozott ítéletet.¹¹ *Ragyiscsev* tehát elsősorban a XIX. sz. eleji orosz bírói eljárás, törvénykezési állapotok megismerése érdekében kívánta a büntetőigazságszolgáltatás statisztikáját létrehozni egyrészt a jogalkotás (államhatalmi funkció), másrészt a nyomozás, illetve a bírósági szervezet és eljárás tökéletesítése (lényegében közigazgatási jellegű funkció) érdekében.

Elméleti tekintetben *Ragyiscsev* kezdeményezése európai viszonylatban is újszerűek voltak annak ellenére, hogy ez időben Európában — mint fentebb utaltunk rá — már létezett igazságszolgáltatási (azaz közigazgatási jellegű) statisztika. Feltétlen érdemként kell elismerni az igazságügyi statisztika szükségességének helyes, világos megfogalmazását, s különösen a jogalkotás és a statisztika kapcsolatának hangsúlyozását. *Ragyiscsev* azonban ennél tulajdonképpen még tovább is ment, amikor a szorosabb értelemben vett bűnügyi statisztika alapvető problémáját, a bűnözést meghatározó okkutatás szükségességét is felvetette. Minthogy azonban *Ragyiscsev* tervei és elgondolásai nem volósultak meg, így nem volt lehetősége elemezni sem a bűnözést, valóságos statisztikai adatok alapján, ami viszont lehetővé vált — ha valamivel később is — *Quetelet* és követői számára.

Quetelet — belga csillagász és statisztikus — fő művében¹² széles körű, alapos elemzés alá véve az 1826—30. évi francia bűnügyi statisztikai adatokat, olyan tételek megállapítására jutott, amelyek a társadalmi életről addig vallott felfogásnak teljesen új színezetet adtak. A bűnözés adatainak évenként visszatérő szabályszerűségét tapasztalva állapította meg a bűnözés társadalmi szükségszerűségét, amelyet híressé vált és sokat vitatott mondásában így fejezett ki. „... van egy költségvetés, amelyet az emberek félelmetes szabályszerűsággal tartanak be, ez a börtönök, gályarabság és a vérpádok költségvetése; melynek csökkentésére kellene törekednünk.”¹³

Az emberiség erkölcsi világát meghatározó törvényeket kutatva arra az álláspontra jutott, hogy az ember a társadalomban törvények kényszerítő hatása alatt áll. Az emberi cselekvést az emberi képességek, a műveltségi fok, a jólét, a fennálló intézmények s egyéb számtalan, alig kimutathatóan ható véletlen tényező determinálja, amelyeket két nagy csoportra osztott: az egyik csoportba tartoznak az állandó okok — „causes constantes”, „permanentes” —, vagy másképpen természeti erők, a második csoportba tartoznak a változó, véletlen okok „causes accidentelles”.¹⁴ Ez utóbbi okokon azokat az egyéni erkölcsi, értelmi, akarati hatásokat érti, amelyeket az ember gyakorol saját

¹¹ Vö. *Mádai Lajos*: Igazságügyi statisztika, Egyetemi jegyzet, 1951/52. tanév, I. félév, Tankönyvkiadó, Budapest, 35. o.

¹² A. *Quetelet*: Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou essai de physique sociale, Paris, 1835. A II. kiadás kevés változtatással és új adatok kiegészítésével „Physique social ou Essai sur le développement des facultés de l'homme” címen jelent meg, Paris, 1869-ben.

¹³ *Quetelet*, im., II. kiadás, I. kötet, 96. és köv. o.

¹⁴ Ua. im., I. kötet, 146. és köv. o.

mágára és környezetére. A tömeges észlelésnél azonban ezek a módosító, esetleges vagy véletlen okok elmosódnak, s így társadalmi viszonylatban csak az előzőek, az állandó okok érvényesülnek.

Quetelet a bűnözés gyakoriságát a bűnözési hajlam — „penchant au crime” — fogalmával méri, ami tulajdonképpen — mai fogalmaink szerint — egy kriminalitási arányszám, — például 100 ezer azonos ismérvvel rendelkező egyénre jutó bűncselekmények száma. *Quetelet* ugyancsak első ízben elemezte és állapította meg a nem, kor, s egyéb demográfiai és gazdasági tényezők hatását a bűnözésre.

Quetelet munkásságának célja és eredménye azonban nem kifejezetten egy bűnügyi statisztika megteremtése, — annál az egyrészt több, másrészt kevesebb. A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján egy új tudománynak, a társadalom „természettanának”, — vagy mint ahogy később nevezték a „morálstatisztikának” — az alapjait kívánta lerakni. *Quetelet* a „társadalmi fizika” céljáról művének bevezetésében maga írja, hogy a születések, halálozások törvényeit a tudomány mintegy 200 éve kutatja, de az ember képességeinek, fizikai, erkölcsi tulajdonságainak fejlődését nem vizsgálták. Éppen ezért kívánta kutatása tárgyául tenni az emberi nem fizikai és erkölcsi fejlődését — kiterjesztve ezzel az eddigi kutatásokat az emberi cselekedetekre —, hogy bizonyítsa, miszerint nemcsak az emberek életfejlődése, hanem azok cselekedetei is határozott törvényeknek vannak alávetve. Másszóval, hogy az ember erkölcsi világában is léteznek törvényszerűségek. Jóllehet a társadalmi élet törvényszerűségéről — mint az emberiség változásaiban uralkodó „isteni rend”-ről — *Süssmilch*¹⁵ is írt, felhasználva a politikai aritmetika nemzetközi viszonylatban elért eredményeit, azonban *Quetelet*, mint természettudós, a valószínűségszámítás, a nagy számok törvénye és az átlagok, tehát a polgári statisztika fejlettebb módszertana alapján ezt egzaktabban fogalmazta meg. Megfigyelési módszere pedig az egyes egyének lehető legnagyobb számára kiterjesztett tömeges észlelés a polgári hivatalos statisztika adatainak felhasználásával.

Quetelet tehát nem egy „a priori” megállapított erkölcsi világrendből indult ki, hogy azt utólagosan adatokkal bizonyítsa, hanem az egyedek tömegét vette sokoldalú vizsgálat alá — mint *Oettingen* mondja: *Quetelet* „a számokat beszélteti —, hogy felderítse az emberi nem cselekvéseinek törvényszerűségeit. Így jutott el főműve IV. kötetében az „átlagember” — „homme moyen” — fogalmához.

Quetelet tételait több oldalról érte bírálat. A kapitalista társadalmi rend védelmezői részéről elsősorban a szabad akarat tagadása, valamint a tömegészlelés — mint a társadalmi törvények felismerésére alkalmas módszer — alkalmazása miatt.¹⁶ Ezen kívül a morálstatisztikusok néhány képviselője — pl. *Mayr* és *Oettingen* — bírálta a bűnözés állandóságára vonatkozó állítását is. *Marx* és *Engels* elismerték *Quetelet* munkásságának jelentőségét, de ugyanakkor bírálták is túlzásai és hibái miatt. Így elsőként cáfolták meg a bűnözés

¹⁵ *J. P. Süssmilch*: Die Göttliche Ordnung in den Veränderungen des menschlichen Geschlecht, aus der Geburt dem Tode und der Fortpflanzung desselben erwiesen, I. kiadás 1741-ben Berlinben jelent meg.

¹⁶ *Vö. Pisztóry Mór*: Az Osztrák–Magyar Monarchia statisztikája, II. kiadás, Pozsony, 1884., Budapest, 23. és köv. o. valamint *Theiss Ede*: A bűnözés okainak statisztikai vizsgálata. Jogtudományi Közlöny, 1958. 11–12. sz.

állandó jellegét,¹⁷ és mutattak rá arra, hogy *Quetelet* túlbecsülte a nagy számok törvényének szerepét a társadalmi jelenségek vizsgálatában.¹⁸

A túlzások és hiányosságok ellenére is nagyra kell értékelni *Quetelet*-nek a statisztika, s ezen belül a bűnügyi statisztika terén kifejtett úttörő munkáját. A bűnügyi statisztika szempontjából elég csak utalni arra, hogy a XIX. sz. elején uralkodó, az indeterminista filozófia alapján álló klasszikus büntetőjogi iskola a bűncselekményt nem társadalmi jelenségnek, hanem tisztán jogi fogalomnak tekintette,¹⁹ ami eleve kizárta a bűnözés statisztikai vizsgálatának szükségességét, és egyben megmagyarázza a büntetőjogászok e vizsgálatokkal szemben akkor tanúsított tartózkodásának okát is. *Quetelet* e felfogással szemben hívta fel a figyelmet a társadalmi élet jelenségeinek törvényszerűségeire — ezzel mintegy természettudományos rangra kívánta emelni a társadalomtudományi kutatást — de mindenképpen a polgári statisztika és a statisztikai kutatás fejlődésének új, gazdag szakaszát nyitotta meg.

Quetelet követői az ún. „morálstatisztikusok” a társadalmi élet jelenségeinek statisztikai kutatását ugyancsak kiterjesztett értelemben folytatták. A morálstatisztika tárgyát számos definíció kettős értelmezésben határozta meg: tágabb és szűkebb megfogalmazásban. Tágabb értelmezésben a morálstatisztika általánosságban elfogadott tárgya azok a társadalmi életjelenségek, illetve azok az emberi cselekedetek statisztikai vizsgálata, amelyek különböző formában és mértékben kifejezői lehetnek egy adott társadalom erkölcsi viszonyainak.²⁰ Ez a tágabban értelmezett morálstatisztikai fogalom egyrészt jelzi, hogy a statisztika egészen belül az ágazonkénti differenciálódás még nem valósult meg tökéletesen,²¹ másrészt vitássá teszi a morálstatisztika önálló létét is. Ezt igazolja *Mayr* idevonatkozó megállapítása is, amely szerint „... az erkölcsstatisztika fogalma nem zárja ki a statisztikának egyéb ágait, illetőleg nem sorakozhatik azok mellé, mint pl. a népességstatisztika, gazdasági statisztika, műveltségi statisztika, politikai statisztika stb., — hanem a statisztika minden ágában bennfoglaltatik némi erkölcs-statisztikai anyag is.”²²

A morálstatisztika szűkebb értelmezése azonban — ha szerzőnként változik is annak köre — már körülhatároltabb volt, amennyiben ide elsősorban a bűncselekményeket, öngyilkosságokat, prostitúciót, válásokat, törvénytelen születést stb. sorolták. A statisztikai fejlődés során a differenciálódás következtében a szűkebben értelmezett morálstatisztikából is kiváltak annak egyes részei, mint pl. a válások, az öngyilkosságok statisztikája stb., míg végül az

¹⁷ *Marx—Engels*: Belgium a minta állam (1848), *Marx—Engels Művei* V. kötet, Budapest, 1961.

¹⁸ *Marx*: Halálbüntetés, *Marx—Engels Művei*, VIII. kötet, Budapest, 1962.

¹⁹ *Vö. Vigh József*: A fiatalok bűnözése és a társadalom, Budapest, 1964., 14. és köv. o.

²⁰ *Vö. Gercenzon*, im., 37. o. — hivatkozással *E. N. Tarnovszkij*: Statisztikai módszer alkalmazása a bűnügyi szociológia terén, c. 1916-ban megjelent cikkére — és ugyanitt 36. o., hivatkozással *Janszon*: Az erkölcsi statisztika tudományos kidolgozásának irányai c. művére. Lásd továbbá *G. V. Mayr*: Die Gesetzmässigkeiten im Gesellschaftsleben, München, 1877. c. munkájának magyar fordítását: A társadalmi élet törvényszerűsége, Budapest, 1881., Függelék, 325. o.

²¹ *Földes Béla* a XIX. sz. második felére vonatkozóan utal arra, hogy a statisztikai tudomány fejlődése eredményeként mindinkább önállósulnak annak egyes részei és ezek közül négy fő ágat emel ki: 1. a morálstatisztikát, 2. a történeti, 3. a társadalmi és 4. a matematikai statisztikát, melyekre az önállósodás leginkább jellemző. *Földes B.*: Statisztikai előadások., I. sorozat, Budapest, 1904. 38. és köv. o.

²² *Mayr*, im. uo.

igazságügyi statisztika s ezen belül a bűnügyi statisztika önálló statisztikai ágazatként alakult ki a XIX. sz. végére.

Természetesen egy olyan bonyolult társadalmi jelenség vizsgálata, mint a bűnözés, számos nehézség elé állította — és állítja ma is — az azzal foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereket, amelyek megoldása hosszabb folyamatot igényel. Az 1870-es évek morálstatisztikusainak általános véleményét is tükrözve állapítja meg *Oettingen*, hogy „... a morálstatisztika egyetlen egy területe sem áll olyan rosszul, mint a kriminálstatisztika”.²³

Guerry és *Quetelet* megkezték ugyan a bűnözés egzakt alapra helyezett tudományos feldolgozását, de a bűnözésre vonatkozó hosszabb dinamikai sorok hamarosan meggyőzték az e kérdéssel foglalkozókat, hogy a bűnözés korántsem tekinthető egyszerű természeti törvénynek, s nem állandóságot, hanem egyre fokozottabb növekedést mutat. E jelenség kutatásának ez újabb lendületet adott, és ha az sok tekintetben mellékvágányra is került, nem lehet elvitatni a XIX. század utolsó harmadában e téren kifejttet kutatások eredményeit. Mind többen ismerték fel, hogy a „bűnözők hadserege” ellen szükségessé vált küzdelemben egy jó morálstatisztika a siker legfontosabb előfeltétele, — ugyanúgy, mint a felderítés a hadászatban.²⁴ Ahogy *Krohne* mondja: „A bűnözés elleni harc statisztika nélkül az ismeretlenben való tapogatózást jelenti.”

III.

Az igazságügyi, s ezen belül a büntetőjogi statisztika további fejlődésében és önállósodásában több tényező játszott szerepet, amelyek közül itt csak az alábbiakat — mint fontosabbakat — kívánom érinteni:

- A) A hivatalos statisztikai szervek tevékenységének fejlődése.
- B) Az általános statisztikai módszerek tökéletesedése, és azok alkalmazása a bűnözés vizsgálatában.
- C) A nemzetközi statisztikai kongresszusok tevékenysége, és
- D) A büntetőjogtudományban jelentkező újabb elméleti irányzatok, amelyek elméleteik igazolására mind fokozottabban támaszkodtak az igazságügyi statisztikai adatokra.

A statisztikai munkálatok (megfigyelés, feldolgozás, elemzés) módjait a polgári statisztika lényegében már kidolgozta a XIX. sz. második felében, s helyesen látta, hogy a statisztikai tevékenység eredményességéhez szükség van mindenekelőtt megbízható, pontos, lehetőség szerint dinamikus kimutatott alapszámokra, azaz abszolút számokra, — másodsor ezekből a számokból helyes összeállítás és csoportosítás révén használható viszonyszámokat, átlagértékeket és egyéb mutatószámokat kell képezni, s végül azok szakszerű

²³ *A. Oettingen: Die Moralstatistik in ihrer Bedeutung für eine Sozialethik, Erlangen.*, 3. kiadás, 1882., 440. o. ugyanitt idézi *H. v. Schell*-t, aki szerint „ma még egy olyan kriminálstatisztikáról, amely ezt a nevet megérdemelné szó sem lehet” — *Augsburgi Allgemeine Zeitung*, 1881., 52. sz. Idézi továbbá *Krohne*-t, aki az eddigi kriminálstatisztikai vizsgálatokról azt mondja, hogy az e területen működő szakértő és kutató „zavarba kerül, hogyha a regisztrált bűncselekmények számtengerének összevisszaságát kívánja feldolgozni. Biztos alapot találni a tudományos felderítés számára az eddigi úton alig lehetséges”.

²⁴ *Vö. Oettingen, im.*, 440. és köv. o., különösen lábjegyzet.

elemzésével a vizsgált jelenségek legfőbb okozati összefüggéseire kell következtetni, illetve a törvényszerűségeket fel kell tárni.²⁵

A kriminálstatisztikában alkalmazott módszerek, illetve a bűnügyi adatok megítélésére, kiértékelésére vonatkozóan azonban a múlt század 70-es éveiben még nem alakult ki egységes felfogás.

A) Ami a hivatalos igazságügyi statisztika fejlődését illeti, az hosszabb időn át csak mennyiségi növekedést mutatott. Pl. a 19. század elején legfejlettebb francia igazságügyi statisztika a század végéig alig változott. Ugyanez jellemző az angol, osztrák viszonyokra is, amelyek megrekedtek az 1850-es évek állapotánál és általánosságban elmondható, hogy ott, ahol, illetve addig, amíg az igazságügyi statisztika szorosan kapcsolódott az igazságszolgáltatás ügyviteléhez, módszertani szempontból nem mutatkozott jelentős változás. Más volt a helyzet e tekintetben pl. a Német Birodalomban és Olaszországban, ahol az igazságügyi statisztika kriminológiai elemei már különváltak a tulajdonképpeni igazságügyi igazgatástól. Az előbbiben 1882-től, az utóbbiban 1890. óta teljesen önálló adatgyűjtést folytattak a bűncselekmények szociológiai tanulmányozása céljából, amelynek eredményeképpen jelentős minőségi javulás mutatkozott a bűnügyi statisztikában.²⁶

A megbízhatóbb adatgyűjtés érdekében többen szorgalmazták a népszámlálásoknál már bevált egyéni adatfelvételi lapok alkalmazását az elítéltekre, illetve a különböző letartóztatási intézetekben fogvatartottakra vonatkozóan, amelyet már Mayr energikusan hangsúlyozott az 1872. évi szeptérvári VIII. Nemzetközi Statisztikai Kongresszuson, és amelyet ebben az évtizedben a cári Oroszországban és Poroszországban vezettek be először. *Schader* pedig „Bűnözés Hamburgban” című művében kiemeli, hogy egy ideális kriminálstatisztika — amely valóságos képet adna a népesség erkölcsi állapotáról — csak akkor volna elérhető, ha valamennyi önmagában zárt bűncselekmény statisztikai leírása, úgy ahogy az a bíró előtt a tárgyalás folyamán egységben mutatkozik, a halmazattól eltekintve csak egyszer kerülne felvételre.²⁷

A hivatalos igazságügyi statisztikának ez a századvégi tökéletesebb formája sem volt azonban már elegendő arra, hogy komplex kutatásokat végezzenek a bűnözés és a társadalom egyéb jelenségeivel kapcsolatban, — annál is inkább, mert mindinkább foglalkoztatta a kutatókat a latens bűnözés problémája, amely a hivatalos statisztikában nem szerepelt. Így az I. világháború után különböző kutatóintézeteket létesítettek, amelyek saját adatgyűjtést folytattak általában reprezentatív felvétel vagy az ún. monográfikus esetvizsgálat, klinikai módszer alapján. Az előbbit későbbiekben a hivatalos szervek is mindinkább alkalmazták kiegészítő módszerként.

B) A kriminálstatisztikai adatok csoportosításában, illetve a bűnözés mozgása és tendenciái főbb szimptomáinak kutatása tekintetében is különböző vélemények alakultak ki. Egyesek — mint például *Drobisch*²⁸ — a ténylegesen elítélteket tekintették megfigyelési egységnek abból a megfontolásból, hogy csak ez képes a törvényellenesség megbízható mértékét nyújtani. Mások viszont a hivatalosan megállapított büntettek számát vélték legfontosabb mu-

²⁵ Vö. *Oettingen*, im., 441. o.

²⁶ Vö. *Ráth*, id. helyen, 473. o.

²⁷ *Schader*: *Das Verbrecherthum in Hamburg*, 1879., 18. o.

²⁸ Vö.: *Drobisch*: *Die moralische Statistik und die Willensfreiheit*, 1867., 39. és 122. o.

tatónak, mivel a valóságban ismertté vált tettesek viszonylag csekély száma, vagy még inkább az elítéltek száma valójában „csak a rossz rendészet” fennforgását vagy „a lakosságnak a bűncselekményekkel szemben megnyilvánuló érzéketlenségét” tanúsíthatja, de távolról sem az általános erkölcsi viszonyokat. *Mayr* például — a Bajor igazságügyi rendőrség statisztikájára vonatkozó dolgozatában — feljelentett büntetendő cselekmények számát tartotta e tekintetben az alapvető sokaságnak.²⁹

Egyre többen — mint pl. *Garofalo*, *Lombroso*, *Tarde*, *Leone Levi*, *Yvernes* stb. hangsúlyozták a visszaesők statisztikai vizsgálatának szükségességét, hogy megkülönböztessék a „hivatásos” bűnözőket az alkalmi bűnözőktől, és míg egyesek a visszaesők számának növekedéséből következtetnek az erkölcsi állapotok romlására, addig mások a bűnözési listán eddig még nem szereplő személyeket tekintették a kedvezőtlenebb szimptomának. Ismét mások a bűncselekményeket súlyosságuk alapján csoportosították és a súlyosabb bűncselekmények dinamikai alakulásából kívántak következtetni az erkölcsi állapotok változására. A kutatók egy más részénél ugyanakkor a demográfiai ismérvek szerinti csoportosítások kerültek előtérbe; és a fiataloké, a nők, vagy az értelmiségiek növekvő bűnözési arányát tartották veszélyes jelenségnek.

A kriminálstatisztikai adatok módszeres kiértékelésének, elemzésének legfőbb szimptomáit *Oettingen* — akinek munkásságát *Földes Süssmilch* és *Quetelet* mellé állítja — a következő pontokban foglalta össze:³⁰

1. Szükséges mind az ítélettel befejezett, mind a feljelentett bűnügyek számának megállapítása a megbüntetett és a büntetlen jogsértő cselekmények megállapítása céljából. (*Oettingen* ez utóbbi fogalommal tulajdonképpen a latens bűnözésre utal.)

2. Kívánatos a feljelentésre került ügyeknek a feljelentett személyekkel való arányát meghatározni, a több személy által elkövetett cselekmények, valamint az egy személy által elkövetett bűnhalmazatok külön kiemelésével.

3. A bűncselekménytípusoknak a büntető törvénykönyv szerinti szakszerű csoportosítása; kombinálva a fő motívumokkal (indokokkal), — amelyeket gyűlöletből, felindultságból, anyagi érdekből stb. követtek el.

4. Fel kell tüntetni az elítélt és felmentett személyeket, különös tekintettel a vizsgálati eljárás tartamára.

5. Továbbá a kiszabott büntetéseket minőségük és tartamuk szerint és amennyiben lehetséges, valamennyi büntetést egy normál mértékre, a „büntetésegségre” redukálni.

6. A nem és a kor szerinti megkülönböztetéssel a visszaesőket, az ismétlések száma szerint tagolva.

7. Kívánatos a kriminálstatisztikai egyéni adatfelvételi lapok általános bevezetése, amelyek kiterjednének a származásra (nemzetiség, szülők állása és társadalmi helyzete, árvaság stb. — amit különösen a „veszélyes osztályok”-nál kell megfigyelni), születésre (házasságon belül és kívüli megkülönbözete-

²⁹ *Mayr*: fenti munkáját idézi *Oettingen*, id. m., 448. és köv. o.

³⁰ *Oettingen*, im., 452. és köv. o. E javaslatok és megállapítások magvát *Dochow* és *Liszt* „A kriminálstatisztikai adatok módszeres vizsgálata és értékelése” című tanulmányból veszi, amelynél azonban az lényegesen részletesebb.

téssel) nemre, korra, családi állapotra, testalkatra, foglalkozás és vagyoni viszonyokra, lakhelyre (város, falu) képzettségre, vallási hovatartozás, valamint az előéletre (volt-e gyanúsított, rendőrségi felügyelet alatt, büntetve stb.)

Ezen túlmenően hangsúlyozta *Oettingen*, hogy a hibás eredmények és téves következtetések elkerülése érdekében óvakodni kell attól, hogy csak az abszolút számok alapján következtessünk az erkölcsi állapotokra, valamint attól, hogy térbeli és időbeni heterogén jelenségeket hasonlítsunk össze. Elítéli a bűnözésnek a kis számokra alapított fizikai, antropológiai módon mesterségesen szerkesztett általános elméletét, s ehelyett a kriminalitás tüneteinek és állásának társadalmi erkölcsstani megítélését és az okozati, valamint a motívációs vizsgálatok alapján az egyes bűnözők és az össztársadalom kollektív vétkességének feltárását javasolja.

Módszertani szempontból igen jelentős az ún. specifikus, vagy tisztított arányszámok térhódítása, amelyeket korábban már szintén alkalmaztak a demográfiai jelenségekre. Eszerint a bűnözés jelenségeit már nem az egész népességhez, hanem a bűnözőképes népességhez viszonyították, továbbá mindinkább a dinamikus viszonzszámokkal fejezték ki a bűnözés időbeli alakulását. Több — meglehetősen eredménytelen — kísérletet tettek arra vonatkozóan is, hogy a különböző bűncselekményeket (vétségeket, kihágásokat) közös nevezőre hozva egyetlen mutatóban fejezzék ki, főleg a nemzetközi összehasonlítások érdekében.³¹

A századfordulóra *Galton*, *Pearson*, *Yule* stb. munkássága révén a kapcsolatmérés egzaktabb módszerét, az ún. korrelációs számítást is kidolgozták, amely a bűnügyi statisztikában is felváltotta a korábban alkalmazott párhuzamos idősorok vizsgálati módszerét.

C) A bűnügyi statisztika tudományos művelésének időszaka részben egybeesik a nemzetközi statisztikai kongresszusok működésével, s így érthető, hogy sorra kerültek azokon a fentebb már érintett bűnügyi statisztikai kérdések is. Már az első, 1853-ban Brüsszelben tartott Nemzetközi Statisztikai Kongresszus programjában megtaláljuk a bűnügyi statisztikát, s ettől kezdve csaknem minden kongresszuson és az ezek utódjának tekinthető Nemzetközi Statisztikai Intézet tanácskozásain vita tárgyát képezte — különösen — a bűnözési adatok nemzetközi összehasonlításának problémája.

Az egyes államok törvénykezésében mutatkozó lényeges különbségek miatt a brüsszeli kongresszus az igazságügyi statisztikán belül csak a büntetőjogi statisztika kérdéseivel foglalkozott, bár a későbbiekben a polgári jogi statisztika is napirendre került. Már itt felvetődött — a bűnügyi adatok nemzetközi összehasonlítása érdekében — egy nomenklatúra összeállítása, amely a büntettek egységes osztályozását, csoportosítását szolgálná. *Mittermaier* — a kor legtekintélyesebb jogásza, egyben a szakosztály elnöke — ellenzésére elvetették e tervet, de megegyezés jött létre atekintetben, hogy a statisztikai kimutatásokhoz — a hazai törvényhozás terminológiáinak fenntartása mellett — csatolják az egyes országok büntető törvényhozásuk jellegének rövid magyarázatát, illetve büntett-csoportonként az odatarozó büntettek, vétségek, kihágások értelmezését. További javaslat született az alábbi adatok felvétele:³²

³¹ Vö. *Oettingen*, id. m. 448. o.

³² *Compte-rendu général des travaux du Congrès International de Statistique aux sessions de Bruxelles jusqu' à Berlin, Florence, 1867. 210. o.*

1. Az igazságszolgáltatás tudomására jutott bűntények száma.
2. Azon bűntények száma, amelyekben valamilyen oknál fogva nem történt nyomozás, vagy megszüntették a nyomozást, szabályos ítéletozatal, vagy felmentés előtt.
3. Büntetettek száma, akik ellen a bűnvádi eljárás megindult (vádoltak, vagy gyanúsítottak) nem és kor szerinti felosztása, mégpedig ez utóbbinál 21 éves korig az évenkénti felosztást és a 21. évtől 10 évenkénti korcsoportokat alkalmazva.
4. A felmentettek és elítéltek száma ugyanebben a felosztásban.
5. A kiszabott büntetések legrészletesebb közlése — főbüntetés, fogvatartás, száműzés, pénzbüntetés stb. — végrehajtások száma, a börtönbüntetések tartama — életfogytiglan, 10 évnél több, 10—5-ig, 5—3-ig, 3—1 évig, egy év és kevesebb csoportosításban.
6. Bármilyen okból letartóztatottak száma.
7. Az előzetes letartóztatás időtartama.
8. Szabadlábon tartózkodók száma — óvadék ellenében, vagy anélkül.
9. A bűnvádi eljárás tartama.
10. Az elítéltek száma nemenként és korcsoportonként, és az elítélések (büntettek) ismétlődésének száma — első-, másod-, harmadízbeni megkülönböztetéssel. Ezen alapvető tájékoztatások mellett javasolták feltüntetni — amennyire lehetséges — az elítéltek lakhelyét, családi állapotát, foglalkozását, képzettségi fokát, a bűnözés ismert, vagy feltehető okait, az enyhítő, vagy súlyosbító körülményeket, s végül a fellebbezések adatait.

A párizsi 1855. évi kongresszuson a nemzetközi összehasonlítás problémáján túlmenően felhívták valamennyi kormány figyelmét a büntetőnyilvántartás — „casiers judiciaires” — bevezetésére a visszaesők számának megállapítása és összehasonlítása céljából, ajánlva erre a francia mintát.³³

Az 1857. évi bécsi kongresszus — figyelembe véve a nemzetközi összehasonlítás nehézségeit — kifejezte azt az óhaját, hogy tanulmányozni kellene az egyes európai államok büntetőtörvényeit és büntetőeljárásait az azokban jelentkező hasonlóságok és különbségek feltárása céljából. Ezt a munkát a kongresszus a különböző nemzetek képviselőiből összeállított bizottságokra bízta, amely hét csoportban³⁴ fejtette ki tevékenységét, s eredményéről a szentpétervári kongresszuson számolt be. E kongresszus foglalkozott továbbá az elítéltekre vonatkozó adatgyűjtés kérdésével, és a Brüsszelben már javasolt ismérveket módosította — a kor, családi állapot stb. szerint —, illetve újabb ismérvekkel egészítette ki, mint például vallási hovatartozás.³⁵

A firenzei kongresszus (1867) *Messedaglia* előterjesztése alapján foglalkozott a bűnözési okok statisztikai problémáival. A kongresszus által javasolt séma a bűnözés okait 14 csoportban kívánta bemutatni, amelyben a szociál-kriminológiai iskola tényezőcsoportjai ismerhetők fel.

Az eddigi kongresszusokon tehát döntően a nemzetközi összehasonlítás, az azonos közlési módok kérdéseivel foglalkoztak. Ezt a célt legvilágosabban

³³ *Bonneville de Marsangy* javaslatára először Franciaországban 1850-ben léptették életbe a büntetőnyilvántartás rendszerét.

³⁴ 1. csoport a Német Konföderáció, 2. Svájc, 3. Olaszország, Spanyolország, Portugália és a Dunai Hercegségek, 4. Franciaország, Belgium, Hollandia, Anglia, 5. Poroszország, Svédország, Norvégia és Dánia, 6. Törökország, 7. Görögország.

³⁵ *Compte-rendu*, uo. 213. o.

Engelnek a hágai kongresszuson (1869) elhangzott javaslata fejezte ki.³⁶ Ennek értelmében mintegy nemzetközi összehasonlító statisztikát kívántak létrehozni a részt vevő államok statisztikai hivatalainak közreműködésével, illetve a különböző témáknak az egyes államok egymás közötti felosztásával. A kongresszus a társadalmi és gazdasági jelenségeket 24 fő csoportra tagolta, amelyen belül a 20. pontban szerepelt az igazságszolgáltatás, ezen belül a) a polgári jogi és kereskedelmi jogi, valamint b) a bűnügyi statisztika. Ez utóbbira vonatkozó nemzetközi adatok gyűjtését és összeállítását Hollandia vállalta, az egyes államok statisztikai hivatalai pedig kötelezték magukat azok megküldésére. Ez az összehasonlító statisztika azonban a kongresszusok életében már idő hiányában sem valósulhatott meg.

A bűnügyi statisztika szempontjából legjelentősebb a szentpétervári kongresszus volt (1872), ahol — többek között — a legalapvetőbb kérdéssel, a bűnügyi statisztikai adatgyűjtés problémájával foglalkoztak.³⁷ A tárgyalás alapját az Oroszországban már egy év óta alkalmazott egyéni adatfelvételi lapok képezték, amelyek magukban foglalták a bűnügyi adatokat, az eljárás szakaszainak megfelelően a vádemeléstől a büntetőper befejezéséig. Idevonatközoan a kongresszus határozati javaslatban mondta ki, hogy:

1. Minden országban nélkülözhetetlen a bűnügyi statisztikai adatok rendszeres és egyöntetű gyűjtése,

2. az adatgyűjtés legjobb módszere az elkövető neve szerinti, azaz az egyéni adatfelvételi lapok alkalmazása,

3. külön kérdőlap készítenő

a) minden egyes esetre (bűncselekményre) és

b) minden egyes vádlott számára.

Az egyes bűncselekmény esetre vonatkozó lapok, a bűnvádi eljárás valamennyi mozzanatát, a vádlottak lapja pedig a vádlottak minden jellemző személyi tulajdonságát tartalmazzák.

4. Eseti lap készítenő minden bűncselekmény és vétség esetében, míg a vádlottak kérdőívei csak a súlyosabb bűnök és vétségek esetében. Az egyedi lapos adatgyűjtési rendszer gyakorlati megvalósításához a *Mayr* által kidolgozott mintákat ajánlották, amelyek a különböző országok eltérő büntetőtérvényei miatt sem kerülhettek egységes bevezetésre, s így az valójában csak mintául szolgálhatott.

A szentpétervári kongresszuson ismételten szorgalmazták a büntetőnyilvántartások (törvényszéki lajstromok) alkalmazását, amelyek alapján a hivatalos statisztikai szolgálatok a visszaesőkről is adatokat szolgáltatnának.

Végül e kongresszuson került sor a bécsi kongresszus által kiküldött, az egyes államok büntetőtérvényeit és eljárásait tanulmányozó bizottság előter-

³⁶ *Engel* a kongresszusnak három fő céljáról beszélt: 1. a statisztikával foglalkozó szakemberek közötti barátság és együttműködés szorosabbá tétele, 2. a statisztikai munkákat gyarapítani s végül, 3. olyan összehasonlításokhoz jutni, amelyek alapján megismerhetők a különböző országok népessége, gazdasági, erkölcsi stb. életében jelentkező időbeli változások. — Vö. Jelentés az 1869. évi szeptember havában Hága városában tartott VII. Nemzetközi Statisztikai Kongresszusról, Hivatalos Statisztikai Közlemények, II. évf., V. füzet, Pest, 1869. 106. és köv. o.

³⁷ Vö. Jelentés az 1872. augusztus havában Szentpétervárott tartott VIII. Nemzetközi Statisztikai Kongresszus tanácskozmányai és határozatairól, Hivatalos Statisztikai Közlemények, VI. évf., IV. füzet, Budapest, 1874., 34. és köv. o.

jesztésének megvitatására. A kongresszus az egyes államok büntetőkódexinek, definícióinak sokszínűsége, eltérő volta miatt lemondott a bűnügyi adatok egészének nemzetközi összehasonlításáról, s már csak azoknak a súlyosabb bűncselekményeknek az összehasonlítására vonatkozó nomenklatúra összeállítására szorítkozott, amelyek valamennyi országban homogénnek tekinthetők.

A budapesti, s egyben utolsó³⁸ (1876) kongresszuson — mint ahogy ezt az előző kongresszuson kijelölték — döntően a visszaesés kérdését vitatták meg. E kérdés már régebb idő óta foglalkoztatta a jogászokat, kriminalisztikusokat, és statisztikusokat, de különösen erőteljesen terelődött a figyelem a kriminálanropológiai irányzat hatására a visszaeső bűnözésre.³⁹ Az e problémával való intenzívebb foglalkozást előidézte az a felismerés is — mint már fentebb említettük —, hogy a nemzetközi törvényhozások nagy különbségei nem tették lehetővé a bűnözés nemzetközi összehasonlítását, s így a visszaesők számának alakulásában vélték a homogenitást megtalálni.

Mint *Yvernès* kifejtette beszámolójában:⁴⁰ „... Ahhoz, hogy erre az eredményre juthassunk, nem szükséges megkülönböztetni a jogi visszaesést (récidive légale) az általános visszaeséstől (récidive générale), mégis mindkettőt ki kell mutatni külön is a kriminalisztikában oly módon csoportosítva, hogy szükség esetén meg lehessen különböztetni egyiket a másiktól, amidőn elkülönítve akarjuk azokat tanulmányozni, akár a büntetőjog alkalmazása, akár a bűnözés dinamikája tanulmányozásának céljaira a bűnözők egyes különálló osztályaiban.”

A hivatalos publikációk feladata elsősorban megmutatni — az előzetesen elkövetett cselekmény jellege és a korábbiakban kiállott büntetések számbavétele nélkül — azon bűnözők számát, akik ellen először hoztak ítéletet, és akik újabb bűncselekményt követtek el.

A visszaesések ilyen értelmezése — mai terminológiánk szerint kriminológiai visszaesés — független a törvényhozás rendszerétől, és minden országban könnyen kimutatható. Ezért hangsúlyozta *Yvernès* ismételten a büntetőnyilvántartások bevezetését, ahol az még nincs, valamint az egységesítés érdekében ezért tett javaslatot, a visszaesők személyi tulajdonságaira és a büntető intézményekre vonatkozólag gyűjtendő adatokra.

A bűnügyi statisztika nemzetközi összehasonlításának problémáival a to-

³⁸ A megszűnés körülményeiről *I. Horváth Róbert*: A nemzetközi statisztikai együttműködés kifejlődése, *Búza László Emlékkönyv, Acta Universitatis Szegediensis*, Tomus V., Szeged, 1958., 119. o.

³⁹ Már *E. Ducpetiaux* — aki főleg a bűnözés és a nyomor kapcsolatát vizsgálja — „*Le pauperisme dans les deux Flandres, 1850.*” c. művében megállapítja, hogy a bűnözés mindinkább hivatássá válik, amelyhez hasonló álláspontot képvisel *Garofalo*, és *Lombroso* is. *Yvernès* a francia igazságszolgáltatás adatairól több mint 50 évre kiterjedő összefoglalójában „*La justice en France de 1826 à 1880, Paris, jelentős helyet szánt a visszaesők elemzésére. Ugyancsak ő az egyes európai országokban jelentkező visszaesőkről ad összefoglalást: De la récidive et du régime pénitentiaire en Europe, Paris, 1874. Leone Levi* pedig a bűnöző osztályról az ún. „*criminal class*”-ról beszél és angliai adatok alapján azt állítja, hogy a bűnözők 75⁰/₀-a a „*criminal class*”-ból kerül ki. *Survey, Journal of the Statistical Society, 1880.* — *id. Földes B.*: A bűnügy statisztikája, Budapest, 1889. 133. és köv. o.

⁴⁰ *Rapports et résolutions du IXe session du Congrès International de Statistique, Budapest, 1877.*, 53. és köv. o.

vábbiakban elsősorban az 1885-ben alakult Nemzetközi Statisztikai Intézet⁴¹ tanácskozásain és a Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszusokon foglalkoztak. E nemzetközi összehasonlítások legfőbb szorgalmazói *Yvernès, Bodio, Bosco, Mayr, Roos, Gini*, hazánkban *Hacker Ervin* voltak, akik bizonyos korlátok között lehetségesnek, sőt szükségesnek tartották az egyes országok bűnözésének összehasonlítását. Ez az összehasonlítási tevékenység főleg az 1872. évi szentpétervári kongresszus szellemében folytatódott, és az árnyalati differenciáktól eltekintve abban lehet összefoglalni lényegüket, hogy a jogellenes cselekmények tényéből kiemelték azokat a bűncselekményeket, amelyek azonos vagy legalábbis megközelítően azonos megfogalmazást nyertek valamennyi országban — tehát összehasonlíthatók —, és azok dinamikus vizsgálata alapján elemezték a bűnözés alakulását.⁴² *Bodio* például az 1897. évi szentpétervári tanácskozáson — *Bosco* munkásságára hivatkozva — a bűncselekmények 4 csoportját említi:

1. emberölés („homicides”), 2. testi sértések (lésions-coups et blessures”), 3. szemérem elleni erőszak („vole à la pudeur”), 4. lopás, betöréses lopás (vol avec violence), zsarolás, — mint olyanokat, amelyek összehasonlíthatók, illetve összehasonlítást nyertek az akkori fejlettebb európai országokban.⁴³

Mások ugyanakkor a bűnözés nemzetközi összehasonlításának fentebb említett nehézségeire hivatkozva azt megoldhatatlannak tartották. Így például *Starke* — aki a kriminálstatisztika három területét különböztette meg: 1. eljárási statisztikát, 2. a büntetés statisztikáját és 3. a szorosabb értelemben vett kriminálstatisztikát — úgy véli, hogy „egy összehasonlító nemzetközi statisztika csak akkor lehetséges, ha az érdekelt államok ugyanazon büntetőjoggal, bírósági szervezettel, büntetőeljárással és rendőrségi szervezettel rendelkeznek.”⁴⁴ *Oettingen* is elítélően nyilatkozik azokról a kriminálstatisztikusokról, akik a különböző országok és népek bűnözésére vonatkozó összehasonlító táblázatokat szerkesztenek abból a célból, hogy ezek alapján az egyes népek erkölcsiségét rangsorolják és hogy e nemzetközi kriminálstatisztika „nyersen empirikus, zavaros” anyagából a saját népük magasabb kultúr-színvonalát hangoztassák.⁴⁵

Napjainkban az Egyesült Nemzetek Szervezete kebelében folynak ilyen nemzetközi összehasonlítási kísérletek, illetve a bűncselekmények különböző típusainak osztályozása alapján egy egységes nemzetközi nomenklatúra összeállítása.⁴⁶

Összegezve a különböző nemzetközi fórumoknak a bűnügyi statisztika terén kifejtett tevékenységét részben egyet lehet érteni *Földes Bélával*,⁴⁷ aki szerint e nemzetközi kongresszusok és konferenciák nem juthattak jelentős eredményre, mert épp a legnehezebb problémára — a nemzetközi összehason-

⁴¹ Az idevonatkozó összefoglalást l. *F. Zahn*: 50 années de l'Institut International de Statistique, 1934., 167—172. oldalakon.

⁴² Vö. *Zahn*, uo., továbbá *Gini e Spallanzi*: Sulla comparazione dei dati di statistica criminale dei diversi stati, Madrid, 1931., és *Mayr*: Statistik und Gesellschaftslehre, Tübingen, 1917., III. kiad., 735. o.

⁴³ *Zahn*, im. 169. o.

⁴⁴ Uo. 168. o.

⁴⁵ *Oettingen*, im. 448. o.

⁴⁶ Vö. *M. Ancel*: Observation d'ordre comparatif sur les statistiques criminelles, Revue Internationale de Politique Criminelle, Nation Unies, 1952., № 1.

⁴⁷ *Földes*: A bűnügyi statisztika problémái., Statisztikai előadások, Új sorozat, Budanest, 1936., 216—220. o.

lításokra — szorítkoztak. Különösen igaz ez a kongresszusok idejére, amikor még külön-külön az egyes államokban sem teremtettek egy olyan bűnügyi statisztikát, amely mind a gyakorlati, mind pedig a tudományos elméleti igényeket kielégítette volna. Ez a megállapítás azonban csak a nemzetközi statisztikára vonatkozóan fogadható el, mert e nemzetközi szervek tevékenységének hatását a nemzeti bűnügyi statisztika vonatkozásában nem lehet bizonyos tekintetben elvitatni. E nemzetközi fórumok ugyanis amellett, hogy lehetőséget teremtettek a szakág legjobb képviselői számára a vélemény- és tapasztalatcserére, lehetővé tették a fejlettebb statisztikai módszerek elterjedését is. Elég itt hivatkozni az Osztrák Birodalom példájára — amely hazai bűnügyi statisztikánkat is meghatározta, — ahol az 1855-ben bevezetett statisztikai adatfelvételi minták már tükrözik a brüsszeli kongresszuson elhangzott javaslatokat.

Azt a tényt, hogy a kongresszusok a feltételekhez képest viszonylag korán foglalkoztak a nemzetközi összehasonlításokkal egyrészt indokolta a szerv nemzetközi jellege is, másrészt összhangban állt ez a *Quetelet* alkotta morálstatisztika alap gondolatával is. *Quetelet* és követői egy része⁴⁸ ugyanis az „emberi nem” erkölcsi törvényszerűségeit kutatta s így eltekintett az egyes államok speciális körülményeitől, jóllehet mások — elsősorban *Engel* — épp az okozati összefüggés vizsgálata céljából nem egy ilyen általános érvényű, államoktól és népektől független törvényszerűség kutatását tartották elsődlegesnek. Ez utóbbiak szerint az így nyert általánosítások elmosásák a tényeket, s nem mondanak semmit, s ezért csak az országonként kimunkált nemzetközi összehasonlító statisztika útján kívántak az általános törvényszerűségekre is következtetni.⁴⁹

D) A rendszeressé vált hivatalos statisztikai adatok a bűnözés nagyfokú növekedését jelezték a XIX. század második felében, amit a büntetőjogászoknak is figyelembe kellett venni. Ez a tény, valamint a determinista, vagy legalábbis a dualista felfogás általános terjedése tarthatatlanná tette az indeterminizmus alapján álló klasszikus büntetőjogi iskola fennmaradását, és a helyébe lépő új irányzatoknál egyre inkább előtérbe került a bűnözés okainak vizsgálata is.

Itt kell megemlíteni a *Lombroso* által alapított ún. kriminálantropológiai irányzatot is, amely a bűnözés adatszerű megfigyeléséből kiindulva jutott el a „született bűnöző” hirhedt tételéhez, jóllehet ezt a téves felfogást éppen a statisztikai módszerek helytelen alkalmazása; a megfelelő csoportosítás hiánya, a kevésszámú és rosszul kiválasztott eset vizsgálata eredményezte. *Oettingen*, aki részben hasonló okok miatt *Quetelet*-t is elmarasztalta, teljesen tudománytalannak és felületesnek tartotta *Mansolo*, *Lombroso*, *Morselli*, *Garofalo*, *Tamassia* stb. működését, akik viszonylag kis megfigyelési sokaságból, illetve sorokból specifikusan patalogikus jelenségekre alapították bűnözési elméleteiket.⁵⁰

A *Lombroso* iskola legjelentősebb képviselője, *Ferri*, később módosítva felfogását, lényegében a kriminálpszichológiai irányzat alapjait is megvetette azzal, hogy a bűnözés tényezőit három csoportba sorolta: 1. fizikai tényezők,

⁴⁸ Pl. *Guerry*, *Dufau*, *Mayr*, *Wagner*.

⁴⁹ Vö.: *Pisztory M.*: Az Osztrák—Magyar Monarchia Statisztikája, II. kiad., Pozsony, 1884., Budapest, 27—29. o.

⁵⁰ Vö. *Oettingen*, im., 443. és köv. o.

(klíma, évszak stb.), 2. antropológiai anatómiai, fiziológiai, lélektani) tényezők és 3. társadalmi tényezők (vagyon, munkaviszonyok stb.) és a XIX. századvégi megállapításain már bizonyos vonatkozásokban a történelmi materializmus hatása is felismerhető.⁵¹ Ez főleg abban mutatkozik, hogy a bűnözés gyökereit a társadalmi és gazdasági rendszerben kereste, illetve a bűnözés megszűnését egy új társadalmi rendtől várta.

Az antropológiai irányzat tételeit leghevesebben a *Laccassagne* által alapított francia szociológiai (milieu) iskola támadta, amely *Quetelet* és *Guerry* munkáját folytatva kívánta azt továbbfejleszteni.⁵² *Laccassagne*⁵³ csoportonként vizsgálta a bűnözés alakulását a földrajzi fekvés, város és vidék, az évszak, valamint a gazdasági kulturális viszonyok szerint, és így jutott arra a megállapításra, hogy a bűnözés táptalaja a környezet. *Tarde* — mint szociológus, büntetőjogász és statisztikus — széles körű statisztikai anyagot dolgozott fel az „Összehasonlító bűnözés” című munkájában,⁵⁴ amelyben bár sokoldalúan elemezte a bűnözést, a gazdasági és vagyon viszonyoknak nem tulajdonított nagy jelentőséget, — sokkal inkább a műveltségi, nevelési, éghajlati stb. viszonyoknak. Legélesebben hangsúlyozták a társadalmi-gazdasági tényezők fontosságát *Colajanni*, *Bonger* és *Turati*, akik szocialistáknak vallották magukat. Ez utóbbi „Bűnözés és társadalmi kérdés” című munkájában leszögezi, hogy a bűnözés problémája merően társadalmi probléma és az szükséges következménye a kapitalista rendnek.⁵⁵

*Oettingen*⁵⁶ eléggé eklektikusan összefoglalva a szociológiai iskola, illetve tényező-elmélet híveinek álláspontját, ugyancsak három csoportba sorolta a bűnözés okait:

1. Természeti tényezők (klíma, évszak, járványok, — ide sorolta a gabonaárakat is),

2. társadalmi tényezők (népsűrűség, gazdasági helyzet; mint szegénység, gazdagság, háború, béke, fényűzés, város és falu, iskola, sajtó, egyház, alkoholizmus stb.),

3. egyéni tényezők (kor, nem, születési származás, egészség, betegség, képzettség, hivatás stb.).

A francia szociológiai iskola továbbfejlesztését, illetve az antropológiai irányzattal való összeegyeztetését célozza a XX. sz. elején az ún. bioszociológiai, vagy közvetítő iskola, amelynek főbb képviselői: *List*, *Van Hamel*.⁵⁷

Az I. világháború utáni — de a jelenlegi polgári kutatásokra is — még jellemzőbbek azok az eklekticista tényezőelméletek, amelyek a szociológiai

⁵¹ Vö. *Földvári J.—Vigh J.*: Kriminológia, Egységes jegyzet, Tankönyvkiadó, Budapest, 1966. 59. o.

⁵² Vö. *Theiss Ede*: A bűnözés okainak statisztikai vizsgálata, Jogtudományi Közlöny, 1958. 11—12. sz. 443. o.

⁵³ *Laccassagne*: La criminalité des villes et des campagnes, 1882.

⁵⁴ *G. Tarde*: La criminalité comparée, Paris, 1866.

⁵⁵ *Turati*: Il delitto e questione sociale. Milano, 1883. Fenti megállapítását vö. *Földes*: A bűnügy statisztikája, 108. o. és *Vigh*, id. m. 31. o., Hasonló módon vélekedik *Bonger* holland szociológus is „Criminalité et Condition Economique”, 1905. c. munkájában.

⁵⁶ *Oettingen* az emberiség életmozgását, fejlődési törvényszerűségét három tényezőre alapítja: 1. isten általános rendjére, 2. az emberiség általános társadalmi (kollektív) faji jellegére, és végül 3. az egyén személyes akaratirányára (szabad akarat nyilvánítására), amelyek szerinte nem zárják ki egymást.

⁵⁷ Vö. *Theiss*, im., 443. és köv. o., valamint *Vigh*, im. 32. és köv. o.

tételek mellett mind erősebben hangsúlyozzák a pszichológiai és biológiai tényezők szerepét. A különböző polgári büntetőjogi irányzatokra általában jellemző, hogy a bűnözést tendenciózusan, sőt apologetikusan, csak saját külön elmélete szempontjából, azaz az egyes különálló, elszigetelt tényezők alapján elemezték, és ha itt-ott értek is el részeredményeket, a bűnözés alapvető okainak, a társadalmi törvényszerűségekkel való összefüggéseknek a feltárásáig nem jutottak el.

IV.

A bűnözés okainak helyes megközelítését és feltárásának helyes alapelveit a szocialista társadalomtudományi irodalomban találjuk meg. *Marx* és *Engels* bár nem voltak büntetőjogászok vagy kriminálstatistikusok, mint társadalomtudósok és forradalmárok, a társadalom, különösképpen a kapitalista társadalom alapvető törvényszerűségeit, illetve ellentmondásait kutatták és ilyen aspektusból elemezték a bűnözési viszonyokat is. Statisztikai adatok alapján is értékelték különösen Anglia, Franciaország, Belgium bűnözésének alakulását⁵⁸ és rámutattak *Quetelet*-vel szemben annak növekvő tendenciájára, valamint egyéb társadalmi-gazdasági jelenségekkel (mint pl. a népesség száma, szegénység, termelés, iparosodás stb.) való összefüggéseire. A szocialista bűnügyi statisztika kialakítása szempontjából legértékesebb a marxizmus klasszikusai által alkalmazott alapvető megközelítési módszer; nevezetesen, hogy a bűnözés vizsgálatánál nem szorítkozhatunk csak a bűnözés növekedésének vagy csökkenésének a megállapítására, hanem mindig vizsgálni kell e tendenciáknak a társadalomban végbemenő legfontosabb alapvető folyamatokkal való dinamikus kapcsolatát is.⁵⁹

Marx kutatási módszerét a tartalmi és történeti absztrakció egybeesése jellemzi. A legegyszerűbből indul ki, — például a munkából és munkamegosztásból, vagy a csereértékből és így jut el a világgpiacig és a kapitalista rend egészéig. Ugyanakkor ez a tartalmi-logikai elemzés megfelel a történeti fejlődés fő fokozatainak is. Ugyanígy a bűnözés törvényszerűségeinek vizsgálatát is a bűncselekmény fogalmának elemzésével, és a társadalmi viszonyokkal való kapcsolatának feltárásával kell kezdeni. A bűncselekmények, mint törvénysértések fogalma és tartalma történelmileg változó kategóriák, ebből pedig következik, hogy a bűnözés törvényszerűségei, nem önálló törvényszerűségek, hanem mindenkor származékos jellegűek, amelyek függnek a társadalom álta-

⁵⁸ *Engels*, F.: „A munkásosztály helyzete Angliában” c. munkájában (1845) a belügyminiszter évenként közzétett bűnügyi táblázatai alapján mutatta ki, hogy Angliában és Walesben a bűncselekmények miatt végrehajtott letartóztatások száma 37 év alatt (1805—1842) meghétszereződött, ami világosan jelzi, hogy a proletáriátus növekedésével növekszik a bűnözés is. Vö. *Marx—Engels* Művei; II. kötet, Budapest, 1958., 331. old. Hasonló megállapításokat tartalmaz *Marx—Engels*: „Belgium a mintá állam (1848). c. cikke, amelyben főleg *Ducpetiaux* „Mémoire sur l'organisation des écoles de reforme”, c. munkájában felhasználta 1845—47. évi statisztikai adatok alapján mutatták ki, hogy a fiatalok bűnözése évenként megduplázódna, — vö. *Marx—Engels* Művei, V. kötet, Budapest, 1961., 300—303. o., *Marx*: „Népesség, bűnözés és pauperizmus”, 1859. c. cikkében az idősorok párhuzamba állítása alapján vizsgálja a bűnözés és a demográfiai, valamint gazdasági jelenségek kapcsolatát, vö. *Marx és Engels* Művei, XI. kötet, 246. o. (oroszul). Ezekon kívül egyéb munkáikban is található számos bűnügyi statisztikai vonatkozású utalás.

⁵⁹ *Gercenzon*, im. 185. o.

lános törvényszerűségeitől.⁶⁰ Így a bűnözés tanulmányozásának előfeltétele a társadalom fejlődési törvényszerűségeinek feltárása és csak ennek ismeretében következhet a bűnözés konkrét formáinak, tömegméreteinek, valamint egyéni és társadalmi okainak statisztikai felmérése. Tehát a szocialista bűnügyi statisztika sem tekinthet el a bűnözők magatartásának, személyi tulajdonságainak, életkörülményeinek, — mint a bűnözés közvetlen okainak — kutatásaitól. Ellenkezőleg a vizsgálat első lépéseként épp ezeket a konkrét egyedi okokat kell felderíteni, mint ahogy *Marx* is utal a „Halálbüntetés” c. cikkében (1853.) arra, hogy a társadalmi környezet sokirányú hatása alatt álló, valóságos motívumokkal rendelkező egyént kell a vizsgálat tárgyává tenni.⁶¹ Ezeknek a közvetlen okoknak a feltárásával azonban még nem tekinthető befejezettnek a vizsgálat — mint ahogy azt a tényező elméleti hívei vélték —, hanem az alapvető társadalmi okok meghatározása céljából vizsgálni kell e tényezők összefüggéseit a társadalom egyéb jelenségeivel is.

E kutatási alapelvek határozták, ill. határozzák meg a bűnözés vizsgálatait, elsősorban a Szovjetunióban, valamint a népi demokratikus országokban. Bár nem kívánom itt részletezni a szocialista bűnügyi statisztika eddigi eredményeit és problémáit, de mégis szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a szocialista bűnügyi statisztika fejlődése sem volt töretlen, amiben — többek között, de döntően — az alábbi tényezők játszottak szerepet. Egyrészt a szocialista rendszer kialakítása idején jelentkező nagy társadalmi-gazdasági átalakítási feladatok előtérbe kerülésével a bűnözések statisztikai vizsgálata háttérbe szorult. Ennek megfelelően az adatgyűjtést és feldolgozást is a statisztikai hivatalok helyett az igazságszolgáltatási szervek végezték, viszonylag kis apparátussal, és elsősorban az operatív jellegű igazságszolgáltatási célokat szolgálva. Másrészt a jogpolitikai és büntetőpolitikai elvek gyakori változása is megnehezítette a bűnügyi statisztikai — egyébként is titkos — adatok értékelését. Végül abból a helyes elméleti alapból kiindulva, hogy a szocialista társadalmi rend kialakulásával megszűnnek a bűnözés tulajdonképpen alapvető okai, eléggé elterjedt volt az a — kevésbé helyesímelhető — következtetés, hogy a bűnözés már nem tömegjelenség —, hanem csak egyedi jelenség. Mindezek következményeképpen a szocialista bűnügyi statisztika kutatásai módszerei és eredményei egyelőre elmaradtak a társadalmi és gazdasági élet egyéb jelenségeinél elért magas kutatási színvonalától. Remélhető azonban, hogy az utóbbi években a bűnügyi statisztika iránt a büntetőjogászok, kriminológusok és statisztikusok részéről egyaránt mutatkozó érdeklődés itt is jelentős fellendülést eredményez és a szocialista bűnügyi statisztika is csakhamar eleget tesz a vele szemben támasztható gyakorlati és tudományos követelményeknek.

⁶⁰ Vö. Uo. 169—173. old.

⁶¹ Vö. *Marx—Engels Művei*: VIII. kötet, Budapest, 1962., 490. old.

Д-Р ЙОЖЕФ БАЛАЖ

ПЕРВОЕ УПОМИНАНИЕ О ТЕОРИИ УГОЛОВНОЙ СТАТИСТИКИ И СФОРМИРОВАНИЕ ЕЁ В НАУКЕ О СТАТИСТИКЕ

(Резюме)

Работа эта носит не столько научно-исторический, сколько теоретический характер, так как занимается возникновением, развитием предмета методов и иных основных научно-теоретических вопросов уголовной статистики и на их основе формированием уголовной статистики.

В качестве введения I глава дает краткий обзор формированию единства практики и теории статистики, вернее, ее дифференцированности и существующим в настоящее время подразделениям статистики.

II глава по существу обсуждает создание и развитие моральной статистики и в том числе появление и место уголовной статистики и создание этой последней в качестве самостоятельной специальной статистики. Ссылаясь на первые попытки и развитие судебной практики, в том числе практики уголовной статистики, статья подчеркивает первоначальный административный характер судебной статистики, когда государство намеревалось в числовом значении учитывать уголовное правосудие и его деятельность как государственную деятельность. Из этой статистики развилась — путем расширения за счет данных, касающихся уголовных преступлений и их совершителей, и установления систематических наблюдений — такая, уже удовлетворительно отражающая криминалистику статистика, которая сделала возможным расследование преступности и как общественного явления.

Такого рода анализ начался только в конце первой трети XIX столетия благодаря Герри, но главным образом Кетле и продолжался работами моральстатистиков. Однако, более длинные динамические ряды, касавшиеся преступности, указывали уже на то, что преступность является далеко не стабильной, а постепенно возрастающей величиной. Это открытие привело к новому подъему в исследованиях криминалистических явлений во второй половине XIX века.

Третья глава объединяет в себе факторы, сыгравшие роль в формировании уголовной статистики как самостоятельной специальной статистики. Из их числа автор занимается более подробно четырьмя факторами, наиболее важными с его точки зрения. А именно: А) Развитие деятельности официальных статистических органов. Б) Усовершенствование обоих статистических методов и их использование в расследовании преступлений. В) Деятельность международных статистических органов и в заключение Г) Теоретические направления, появившиеся в последнюю треть XIX столетия в уголовном праве, для подтверждения теории которых в большой степени опирался на данные уголовной статистики.

В заключение IV глава касается научной критики со стороны представителей научного социализма, вернее, на основной марксистский подход к этой проблеме.

DR. JÓZSEF BALÁZS

PREMIÈRE APPARITION ET DÉVELOPPEMENT DE LA THÉORIE
DE LA STATISTIQUE CRIMINELLE DANS LA DISCIPLINE
STATISTIQUE

(Résumé)

L'essai porte plutôt sur la théorie que sur l'histoire de la science puisque'il traite l'apparition et le développement du sujet, de la méthode et d'autres facteurs épistémologiques fondamentaux de la statistique criminelle.

À titre d'introduction le 1er chapitre passe en revue le développement de l'unité de la pratique et de la théorie statistique, ainsi que la différenciation de la statistique criminelle et sa structure actuelle.

Le 2e chapitre traite la création et le développement de la statistique morale et, dans ce cadre, l'apparition et la place de la statistique criminelle, ainsi que le développement de cette dernière comme une branche autonome de la statistique. En alléguant aux premières tentatives et au développement de la statistique judiciaire et criminelle, l'auteur souligne le caractère administratif de la statistique judiciaire précoce lorsque l'État se proposa d'enregistrer numériquement la juridiction pénale comme une activité d'État. En y ajoutant les renseignements sur les actes criminels et leurs auteurs et en systématisant les observations, c'est de cette statistique que se développa une statistique reflétant déjà assez bien la criminalité et permettant d'observer la délinquance en tant que phénomène social.

Une analyse de ce genre ne fut commencée qu'à la fin de la troisième décennie du siècle écoulé par Guerry et surtout par Quetelet, dont l'activité fut continuée par les représentants de la statistique morale.

Or, les séries dynamiques prolongées indiquaient déjà que la criminalité, loin de présenter une stabilité, est en voie d'accroissement progressif. Cette constatation amena un essort nouveau de la recherche des phénomènes criminels dans la seconde moitié du 19e siècle.

Le 3e chapitre résume les facteurs qui ont contribué à ce que la statistique criminelle devienne une branche indépendante de la statistique. Voilà les quatre facteurs que l'auteur tenait pour les plus importants: A) Développement de l'activité des services statistiques officiels, B) le perfectionnement des méthodes statistiques générales et leur mise en application à l'enquête de la criminalité, C) activité des organes statistiques internationaux, et enfin, D) les tendances théoriques apparaissant au dernier tiers du 19e siècle dans la jurisprudence pénale et se servant largement des données de la statistique criminelle afin de vérifier leurs théories.

Enfin le 4e chapitre résume la critique scientifique exercée par les représentants du socialisme scientifique concernant la méthode d'approximation fondamentale et marxiste au problème.

Felelős kiadó: Dr. Kovács István
Megjelent 400 példányban 2 (A/5) ív terjedelemben
Kézirat a nyomdába érkezett: 1968. július hó
Készült linószedéssel íves magasnyomással az MSZ 5601-59-és az MSZ 5603-55
szabványok szerint
68-5992 — Szegedi Nyomda

**A SZEGEDI JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK E SZOROZATBAN
ÚJABBAN MEGJELENT KIADVÁNYAI**

Tomus X.

Fasc. 1. Búza László: *A nemzetközi jogi normák kialakulásának útja (A fejlődésnek az ENSZ alapokmányában meghatározott iránya a békés egymás mellett élés s a jószomszédi és baráti együttműködés szellemében)* (Szeged, 1963.) 49 l.

Fasc. 2. Maday Pál: *Fajusi tisztségviselők hivatali esküje a gyulai uradalomban* (Szeged, 1963.) 29 l.

Fasc. 3. Horváth Róbert: *Kossuth haladó gondolatai a londoni egyetemen tartott elméleti közgazdaságtani előadásában* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 4. Nagy Károly: *A nemzetközi szerződések hiteles értelmezése* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 5. Pólay Elemér: *A stipulatio szerepe az erdélyi viaszostáblák okiratanyagában* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 6. Bíró János: *Kollégiumok a római Dáciában* (Szeged, 1963.) 33 l.

Fasc. 7. Both Ödön: *A beszámítást kizáró és a büntetést megszüntető okok Szeged város reformkori büntetőjogában* (Szeged, 1963.) 128 l.

Tomus XI.

Fasc. 1. Господин Желев: *Народное представительство в народной Республике Болгарии* (Szeged, 1964.) стр. 52.

Fasc. 2. Georges Antalfy: *Problèmes nouveaux de la théorie du droit dans l'évolution de la démocratie socialiste* (Szeged, 1964.) 74 l.

Fasc. 3. Besenyei Lajos: *Az építési szerződések néhány elvi és gyakorlati problémája* (Szeged, 1964.) 35 l.

Fasc. 4. Papp Ignác: *A szocialista demokrácia elemei mezőgazdasági termelőszövetkezeteinkben* (Szeged, 1968.) 28 l.

Fasc. 5. Nagy Károly: *Az állam idő előtti elismerése és a beavatkozás a nemzetközi jogban* (Szeged, 1964.) 32 l.

Fasc. 6. Tóth Árpád: *A kivételes hatalomról szóló 1912. évi LXIII. tc. létrejöttének előzményei 1868-tól a századfordulóig* (Szeged, 1964.) 32 l.

Fasc. 7. Horváth Róbert: *Berzeviczy Gergely közgazdasági és népszerűségi tanai* (Szeged, 1964.) 34 l.

Fasc. 8. Bólya Lajos: *A biztosító és kényszerítő intézkedések rendszere a büntető eljárásban* (Szeged, 1964.) 63 l.

Fasc. 9. Pólay Elemér: *Az eladói kellékszavatosság szabályozása a preklasszikus római jogban* (Szeged, 1964.) 75 l.

Tomus XII.

Fasc. 1. Buza László: *A nemzetközi jog fejlődése a felszabadulás óta — Szilberek Jénő: A Magyar Népköztársaság jogrendszerének fejlődése* (Szeged, 1965.) 48 l.

Fasc. 2. Horváth Róbert: *Konek Sándor professzor (1819—1884) elméleti statisztikai munkássága és a magyar polgári statisztikai elmélet alakulása* (Szeged, 1965.) 66 l.

Fasc. 3. György Antalfy: *L'État socialiste et la théorie marxiste de l'État et du droit* (Szeged, 1965.) 94 l.

Fasc. 4. Pólay Elemér: *A censori regimen morum és az ún. házi bírászkodás* (Szeged, 1965.) 43 l.

Fasc. 5. Bárdosi István: *A perbeli egyezség és a perjogi alapelvek kapcsolata* (Szeged, 1965.) 18 l.

Fasc. 6. Bérczi Imre: *Az újítói jog néhány gazdasági és jogi problémája* (Szeged, 1965.) 23 l.

Tomus XIII.

Fasc. 1. Antalffy György: *Az állam és társadalmi szervek viszonyának újabb állam- és jogelméleti problémáiról* (Szeged, 1966.) 115 l.

Fasc. 2. Bárdosi István: *A polgári peres és nem peres eljárás viszonya, különös tekintettel a fizetési meghagyásos eljárásra* (Szeged, 1966.) 20 l.

Fasc. 3. Bíró János: *Kollégiumok Aquincumban* (Szeged, 1966.) 20 l.

Fasc. 4. Horváth Róbert: *Sur quelques problèmes essentiels de la démographie contemporaine hongroise: L'interdépendance théorique de l'économie et de la démographie et la question de la planification de la main-d'oeuvre* (Szeged, 1966.) 15 l.

Fasc. 5. Pető István: *A terhelt jogi helyzete a magyar büntető eljárásban* (Szeged, 1966.) 21 l.

Fasc. 6. Ruszoly József: *A Szegedi Nemzeti Bizottság részvétele a demokratikus államhatalom gyakorlásában (1944. december—1945. január)* (Szeged, 1966.) 29 l.

Fasc. 7. Szentpétery István: *Általános vezetélméleti koncepciók* (Szeged, 1966.) 38 l.

Fasc. 8. Tóthné Fábíán Eszter: *A szállítási szerződések szankciós rendszere* (Szeged, 1966.) 54 l.

Tomus XIV.

Fasc. 1. Georges Antalffy: *Chapitres choisis de l'histoire des idées politico-juridiques de l'Antiquité et du Moyen-Age* (Szeged, 1967.) 60 l.

Fasc. 2. Bíró János: *Az „actio fiducia” és alkalmazási köre a praeklasszikus jogban* (Szeged, 1967.) 31 l.

Fasc. 3. Dobó István: *A hűtlen és hanyag kezelés kérdései a termelészövetkezetekben* (Szeged, 1967.) 41 l.

Fasc. 4. Horváth Róbert: *A statisztika fejlődése Franciaországban és annak magyar tanulságai* (Szeged, 1967.) 126 l.

Fasc. 5. Martonyi János: *A diszkrecionális mérlegelés kérdései* (Szeged, 1967.) 54 l.

Fasc. 6. Nagy Károly: *Az állam elismerése a mai nemzetközi jogban* (Szeged, 1967.) 128 l.

Fasc. 7. Elemér Pólay: *Die Sklavenehe und das römische Recht* (Szeged, 1967.) 84 l.

Fasc. 8. Tóth Árpád: *A kivételes állapot intézményének kialakulása néhány burzsoá állam jogrendszerében* (Szeged, 1967.) 19 l.

Tomus XV.

Fasc. 1. János Martonyi: *La protection du citoyen dans les procédures administratives* (Szeged, 1968.) 39 l.

Fasc. 2. Balázs József: *A bűnügyi statisztika elméletének első felmerülése és kialakulása a statisztikai tudományban* (Szeged, 1968.) 22 l.

Fasc. 3. Horváth Róbert: *Magda Pál (1770—1841) a statisztikus és társadalomtudós* (Szeged, 1968.) 26 l.

Fasc. 4. Nagy Károly: *A kormány elismerése a mai nemzetközi jogban* (Szeged, 1968.) 91 l.

Fasc. 5. Papp Ignác: *A demokrácia elméleti és gyakorlati kérdései a termelőszervezetekben* (Szeged, 1968.) 136 l.

Fasc. 6. Ruszoly József: *A választási bíráskodás Magyarországon a két nemzetgyűlés idején (1920—1926)* (Szeged, 1968.) 48 l.

Fasc. 7. Veres József: *A termelészövetkezeti tagok munkaügyi jellegű jogvitái* (Szeged, 1968.) 32 l.

Fasc. 8. György Antalffy: *Le concept de la souveraineté dans la théorie générale de l'État et du droit* (Szeged, 1968.) 27 l.

Fasc. 9. István Szentpéteri: *The Development of Interpretation of Bureaucracy* (Szeged, 1968.) 36 l.

Fasc. 10. László Nagy: *The employer's liability for damage caused within the scope of employment on the Hungarian Labour law* (Szeged, 1968.) 144 l.